

Bewoners Heerlerheide plakken hun steentje bij

Inrichting Corneliuspark werd gezamenlijk kunstproject

De entree van het Corneliuspark vanaf de ringweg

Fotografie: Pascal Moors

Corneliuskerk onthult. Onder de trap en gedeeltelijk onder het kerkplein ligt de parkeergarage verborgen. De nieuwe Brede school ligt in een driehoeksverhouding met de traptreden naast Gen Coel en het zorgcentrum. Verbindend middelpunt is het Corneliuspark.

Het Corneliuspark als kroonstuk

Mark Ritzen is overall projectleider voor Heerlerheide centrum. "Dit project heeft veel begrip gevegd van de bewoners. Het werkgebied is ontzettend compact met veel infrastructuur, gebouwen en winkels. Overlast was onvermijdelijk. Het project heeft ook nog eens langer geduurd dan vooraf gepland. De aanpak van het Corneliuspark, waarvan het oostelijk deel in 2011 alleen nog een modderig terrein was die diende als parkeerplaats voor alle bouwketen, was letterlijk en figuurlijk het sluitstuk. Een bekroning op al het harde werk en het geduld." Zowel woningcorporatie Weller als de gemeente Heerlen zien in sociale betrokkenheid een groot maatschappelijk belang. Braeken: "Iedereen wijkt inmiddels wel af van de 'blauwdruk-benadering'; goede plannen ontstaan niet meer op de tekentafel maar in samenspraak met inwoners." Heerlerheide Nieuwe Stijl werd daarom zoveel mogelijk in samenspraak met bewoners tot stand gebracht. Roger Wintraecken was deelprojectleider bij de inrichting van het Corneliuspark. "Over de aanpak van het oostelijk parkgebied hebben we flink gespard. Het is immers niet een plek voor alleen omwonenden, maar voor heel het stadsdeel. Dat leverde wel wat vraagstukken op over het participatietraject. Want hoe ver ga je?" Toen Weller kenbaar maakte een kunstwerk te willen doneren voor het park, stelde de gemeente een benadering voor die zij al vaker had toegepast bij een aantal kleinere parken. Men besloot het oostelijk deel van het park onder handen te laten nemen door een kunstenaar of landschapsarchitect, in samenwerking met de bewoners. Het moest een rustig verblijfspark worden, 14.000

Heerlerheide is een van de grootste en oudste stadsdelen van Heerlen. De arbeiderswijken verbergen een bewogen geschiedenis met een hoofdrol voor de lokale mijnindustrie en alle verschillende nationaliteiten die vanaf de jaren '20 afkwamen op de overvloed aan werk. Deze en andere, meer actuele verhalen zijn terug te vinden in de mozaïek die sinds september in het nieuwe Corneliuspark te bewonderen is. Dit kunstproject reikt verder dan de muren met kleurrijke steentjes. Op initiatief van de gemeente Heerlen kozen de bewoners van dit stadsdeelcentrum wereldberoemd mozaïekkunstenaar Arno Coenen als conceptueel ontwerper voor het hele park. Met een groots en tegelijkertijd intiem resultaat.

Het stadsdeel Heerlerheide telt zo'n 20.000 inwoners en heeft haar eigen centrum. Onder de noemer Heerlerheide Nieuwe Stijl onderging dat centrum de laatste jaren een totale metamorfose. Voor dit uitdagende project tekende de gemeente in 2003 een raamovereenkomst met regionale woningcorporatie Weller. "Alles is onder handen genomen, de infrastructuur, beeldkwaliteit en

de geboden voorzieningen", vertelt verantwoordelijk wethouder Barry Braeken. "Bewoners kunnen nu gebruik maken van een ringweg, ondergrondse parkeergarage, een Brede School, een modern zorgcentrum voor senioren en een fantastisch cultureel centrum met gemeenschapshuis, muziekzaal en bibliotheek." Via een overdekt wandelviaduct staat het zorgcentrum in direct contact

met het gemeenschapshuis aan de overkant van de ringweg, gevestigd in het Gen Coel gebouw. Met de vorm van dit markante glazen bouwwerk refereert architect Bart Wauben aan de koeltoren, een icoon voor dit voormalig mijngebied. Pal naast het cultureel centrum ontvouwt zich een indrukwekkende trappartij die bij bestijging steeds meer van de twee karakteristieke torens van de

Tekst: Geesje Rietveld
geesje@acquirepublising.nl

Het markante Gen Coel gebouw refereert aan de koeltoren, een icoon voor dit voormalig mijngebied.

m2 bedoeld voor alle doel groepen, van jong tot oud. Voor het westelijk deel, waar zich een goed gebruikte kleuterspeelplek, trapveldje en hondenuitlaatplek bevindt, volstond een algehele opknappbeurt. Na een selectie van de kunstcommissie werden in het voorjaar van 2011 vier landschapsarchitecten en kunstenaars gevraagd een plan te presenteren. Het publiek was een klankbordgroep, bestaande uit afgevaardigden van de wijkvereniging, Brede School, Weller, diverse ondernemers- en belangverenigingen, gebruikers van het zorg- en winkelcentrum en de wijkwerkgroep, "actieve buurtbewoners die fungeren als de voelspriet in de wijk", verwoordt Wintraecken. Mozaïek kunstenaar Arno Coenen

en zijn plan werden uitverkoren. "Coenen past goed in deze buurt", beschrijft Wintraecken. "Hij doet niet aan elitaire luchtflitseriej."

Holle Wegen in Heëlehei

In het basisconcept van Coenen staat het Limburgse landschap centraal, met haar heuvels, mijnen en de kolen- en zilverzandwinning. Het plan toont een glooiend parklandschap, kruislings doorkliefd door twee zogenaamde 'holle wegen'. Dit streekfenomeen duidt op diep in het landschap gelegen paden met een wal aan weerszijden. Op de grootste wand die zo ontstond zou Coenen in mozaïek de nog nader in te vullen verhalen van Heerlen en Heerleheide verbeelden. In de tegelbestrating van de paden zelf tekende Coenen de coördinaten van het park en 'Heëlehei', de benaming van het stadsdeel in plaatselijk dialect. "Dit geeft identiteit aan de plek, je kunt er niet omheen. Al zullen wandelaars niet direct doorhebben waar ze overheen lopen. Vooral gezien vanaf de hoger gelegen appartementen aan het park en op Google Earth geeft het maximaal effect", aldus Coenen. De padenstructuur verbindt op

logische wijze het winkelcentrum, de woonhuizen, het zorgcentrum, de Brede School en het westelijk deel van het Corneliuspark. Ingekaderd door de paden zijn zitgelegenheden, een speelplek en de 'Brink' gepositioneerd. Deze cirkelvormige ontmoetingsplek biedt tevens een vijftal sokkels voor de kunstwerken die door alle werkzaamheden in de wijk een nieuwe plek diende te krijgen, een ontwerpcriterium van de gemeente.

Tijdens de presentatie aan de klankbordgroep bleek maar weer eens de praktische waarde van participatie: "Een bewoner die veel in het park komt, constateerde dat de mozaïek zoals getekend in het basisconcept, het grootste gedeelte van de dag in de schaduw zou liggen. Door die frisse blik konden we het ontwerp op tijd aanpassen en omdraaien", vertelt Wintraecken.

Na de definitieve goedkeuring van het plan door de gemeente en klankbordgroep ging een interne werkgroep van de gemeente met de groene invulling van het park aan de

Voor het eerst werd vaste beplanting toegepast

slag. De werkgroep bestond uit de uitvoerend projectleider Joep van Wijk, groenontwerper Andre Geerits, een gebiedsregisseur en adviseurs op het gebied van bereikbaarheid, veiligheid en beheer. Coenen: "Ik heb geen verstand van zaken als landschapsontwerp, groen, bestekken en regelgeving, dus dat heb ik aan hen gelaten. Wel voerden we geregeld overleg zodat de uitwerking niet zou conflicteren met het basisconcept."

"Door de frisse blik van een bewoner konden we het ontwerp nog op tijd aanpassen en omdraaien."

Gewroet in de aarde

Voor de uitwerking van de mozaïek dook Coenen in de plaatselijke cultuur. Samen met Wintraecken bezocht de kunstenaar de winkelstraten van Heerleheide, markt en zelfs een oud café. "Om de echte volksverhalen te horen", lacht Coenen. Hij spendeerde een avond met lokale verenigingen, waaronder Kunstwielrijdersvereniging de Heidebloem, voetbalvereniging de Groene Ster en carnavalsvereniging de Bokkerieijersj. Via de klankbordgroep kwam Coenen in contact met de voorzitter van de plaatselijke Heemkundige Vereniging, het Nederlandse Mijnmuseum en nog levende mijnwerkers. Hij leerde de geschiedenis kennen over de verschillende koninkrijken waartoe de gemeente in de loop der tijd heeft behoord, de beruchte

Bokkenrijdersbende maar vooral de kolen- en zilverzandmijnen. "Op het hoogtepunt werkten er in de Oranje Nassaumijnen wel 60.000 man uit heel Europa, maar daar zie je in de straten van Heerleheide praktisch niets meer van terug", vertelt Coenen bijna verontwaardigd.

Mijnwaterleidingen op de muur en Heëlehei in de bestrating

Veel tastbare herinneringen aan de mijnbouw zijn tijdens radicale herstructureringen in de jaren '70 weggepoetst. Alleen het plaquette op de gedempte schacht van de Oranje Nassaumijn III, waar Heerleheide nu de aardwarmte van gebruikt, en het zilverzand dat nog steeds wordt gewonnen als grondstof voor zonnecellen, vormen een uitzondering. Coenen: "Die bijzondere band met planeet aarde, dat gewroet in de grond; dat werd het onderliggende thema van de mozaïek."

'Vier dont 't zelf'

Coenens ontwerp voor de mozaïek strekte maar liefst 130 m2. Maar liefst 227.000 steentjes van 2 bij 2 cm - geleverd door Mothership, de

Modern schatzoeken met geocaching

Fervente beoefenaars van 'geocaching', een sport waarbij mensen overal ter wereld schatten opsporen via GPS en aanwijzingen op het web, melden zich tijdens de mozaïeksessies met het voorstel het Corneliuspark op te nemen in een geocaching-route. De gemeente en Arno Coenen adopteerden het idee en pasten de coördinaten in het ontwerp voor de holle weg hierop aan. Ergens in het park ligt nu een kistje verstopt met onder meer een logboek waarin vindsters zich kunnen registreren. De nieuwe coördinaten in het voetpad, 50°55'1.57"N 5°57'17.32"E, en onder meer twee verborgen opdrachten ergens van het park, leiden de 'geocachers' naar de exacte locatie van de schat.

Vanaf de balkons en op Google Earth hebben de coördinaten en de naam in de bestrating maximaal effect.

vaste kunstproducent van Coenen - moesten met de hand op de juiste plek worden gelegd. Een mooie aanleiding om de buurt ook bij de uitvoering te betrekken. Coenen: "Ik ben een groot voorstander van participatie en betrokkenheid bij kunstprojecten. In de jaren '70 is veel geld uitgegeven aan abstracte rotzooi zonder enige aansluiting met de omgeving of het publiek op straat. Kunst in de openbare ruimte is geen kwestie van pure zelfexpressie, je maakt het ook voor de mensen. Daarbij heb ik die betrokkenheid van mensen letterlijk nodig. Niet alleen inhoudelijk maar simpelweg ook hun handen. Zonder hen zijn dit soort projecten volstrekt onbetaalbaar." In september 2011 werden alle bewoners van Heerlerheide via het bouwboard naast het park, nieuwsbrieven per post en e-mail, posters en de social media opgeroepen te

Maaskeien en betonnen traptreden vormen een natuurlijke speelaanleiding

komen mozaïeken. Verenigingen, winkeliers, het zorgcentrum en de basisscholen werden uitgenodigd zich in te schrijven en aangespoord anderen te enthousiasmeren. "Op advies van Coenen hadden we twee weken uitgetrokken voor het leggen van de mozaïek, met nog een reserveweek uitloop", vertelt Wintraecken. "We wisten niet wat we aan opkomst konden verwachten. Om ons te verzekeren van aanloop hadden we de eerste dag de scholen uitgenodigd en de regionale pers, in de hoop dat we vervolgens middels mond op mond reclame en aandacht in de media genoeg deelnemers zouden werven."

Iedereen aan de mozaïek

De opkomst was onvoorstelbaar. Met ieder een klein stukje van Coenens ontwerp naast zich, zaten overdag honderden geconcentreerde senioren en kinderen onder begeleiding de juiste steentjes uit gecodeerde plastic bakjes in speciale houders te leggen. Wanneer de houder vol was en gecontroleerd, werd een speciaal folie over de steentjes geplakt. De matjes die zo ontstonden werden zorgvuldig geregistreerd en opgeborgen, waarna de houder opnieuw kon worden gevuld met het volgende deel van de puzzel. Tegen de avond losten werkende buurtgenoten de 'dagploeg' af. "Hele gezinnen zaten 's avonds gezellig samen te puzzelen", vertelt Wintraecken met trots. "We kwamen zelfs meerdere malen houders tekort." In vijf werkdagen was de klus geklaard. Door bijna 700 mensen. "De basisscholen die voor de tweede week waren ingepland en bewoners die niet eerder hadden kunnen komen waren echt teleurgesteld.

Vanwege het onmetelijke succes, en vanuit esthetische en praktische overwegingen zoals het voorkomen van graffiti, werd besloten tevens de kleinere wanden van de kruislingse holle weg en naast de entree van het park, met mozaïek te bekleden. Arno Coenen maakte opnieuw de ontwerpen voor deze aanvullende 30m². Ongeveer 300 leerlingen die de eerste keer hun kans hadden gemist, hadden slechts één dag nodig om 127.000 steentjes hun juiste plek te geven.

Vaste beplanting en zwerfkeien

Aannemer Timmermans GWW startte in maart 2012 met de werkzaamheden in het Corneliuspark. In de schaduw van een aantal volwassen bomen werd de speelplek aangelegd. Op een basis van zand werd een klauterparcours van grote zwerfkeien en betonnen elementen gecreëerd. De zeventons maaskeien werden door de kinderwethouder van Heerlen Colin Beuseker persoonlijk uitgezocht bij leverancier L'Ortye. De betonelementen zijn treden die konden worden hergebruikt na de aanleg van de nieuwe trappartij richting het kerkplein. De holle wegen werden bestraat met een mozaïek betontegels van 15 bij 15, door Struyk Verwo Infra geleverd in diverse kleuren.

Het Corneliuspark is het eerste park in Heerlen met vaste beplanting, een proef die werd uitgewerkt in samenwerking met gerenommeerd leverancier Griffioen Wassenaar. "Griffioen stelde een beplantingsmengsel samen dat goed gedijt onder bomen en in schaduwrijke grond, maar ook onder zonniger omstandigheden", legt uitvoerend projectleider Van Wijk uit. "Uiteindelijk zullen deze vaste planten goedkoper zijn in het onderhoud dan gazon, aangezien hier na enkele jaren bijna geen werk meer aan te pas komt." Naar ontwerp van Coenen vormen de bloeiende planten kleurrijke, vloeiende stroken bovenop de wallen en cirkelvormige perken op de gazons. De aanleg van de vaste beplanting werd uitgevoerd door hoveniersbedrijf Jonkers, onder begeleiding van Griffioen. In samenwerking met onderaannemer Diederik Hoveniers werden de grote, golvende gazons aangelegd, met her en der jonge boompjes van boomkwekerij Ebben en lange, meanderende heesterhagen.

Tegen de avond losten werkende buurtgenoten de 'dagploeg' van scholieren en senioren af.

De Holle Weg met de mozaïek

Een persoonlijke collage

Het nieuwe Corneliuspark werd op 29 september feestelijk geopend. "Toen bleek dat het gezamenlijk mozaïeken echt ontwapenend heeft gewerkt", deelt Coenen. "Terwijl aan het begin van het project veel bewoners erg sceptisch waren en liever de kat uit de boom keken, was nu het hele park afgeladen met vrolijke gezichten." Absoluut hoogtepunt van de opening was de onthulling van de mozaïek.

Grafisch vormgegeven doorsnedes van de grond, compleet met mijnwaterleidingen, sieren de twee walletjes op de kruising van de holle weg. Naast de parkentree aan de ringweg vormen de kleurrijke steentjes op de linker muur de naam van het Corneliuspark en op de rechter kleurrijke aardlagen "zoals in de legenda van de Bosatlas", aldus Coenen. Diezelfde aardlagen, de zon en de sterren vormen de achtergrond van de hoofdmozaïek. Op de voorgrond een persoonlijke collage van uiteenlopende beelden. Van een meisje op een eenwieler, via de bok van de beruchte Rieijers en verwijzingen naar de Oranje Nas-

saumijnen, eindigend bij de vlaggen van Europese landen die mijnwerkers achterlieten om in het zuiden van Limburg hun geluk te zoeken. Het is slechts een greep uit de levensgrote zoekplaat die de wandelaars in het Corneliuspark passeren. Opvallend

De zeventons maaskeien werden persoonlijk uitgezocht door de kinderwethouder van Heerlen.

is het portret van een ruige man met kaal hoofd en ringbaard, naast de Limburgse uitdrukking 'Vier dont 't zelf' (wij doen 't zelf, red.) Het is de grootvader van de kunstenaar, Bertus Coenen. Volgens zijn kleinzoon "een geboren Limburger. Net zoals de mensen die ik hier heb ontmoet was hij lekker eigengereid met een gezonde afkeer voor autoriteit." Enkele inwoners van Heerlerheide zijn niet zo blij met de beeltenis van opa Bertus op 'hun' mozaïek, maar dat stoort Coenen niet. "Het ontwerp is en blijft kunst, en kunst is nu eenmaal

niet democratisch. De hele mozaïek is gemaakt voor en door de bewoners van Heerlerheide. Ik moet wel iets van mijzelf kwijt kunnen."

Volgens wethouder Braeken is de toe-eigening van de mozaïek door de bewoners één van de beoogde resultaten van het bijzondere participatietraject. "Het Corneliuspark ademt een totaal eigen, bijna intieme sfeer omdat Heerlerheide hier echt zelf aan de slag is gegaan. Dit maakt het een stukje privébezit. Met als gevolg meer waardering en respect voor de openbare ruimte en een beter gebruik." Opgeteld beslaan de grote mozaïek en de vier belegde dwarsmuren 354.000 steentjes, goed voor 160 m². Daarmee zijn de gemeente Heerlen en de bewoners van Heerlerheide niet alleen een uniek park rijker, maar mogen ze zich tevens de trotse eigenaars én makers noemen van de grootste mozaïek van Nederland.

Voor meer informatie en fotoreportages over de metamorfose van Heerlerheide centrum, zie: www.heerlerheidecentrum.nl

